

FERDINANDY GYÖRGY

Lábjegyzetek

(Shrek Tímea rövidprózája...)

Mondogatjuk, hogy a rendszerváltás zűrzavarában nem találja magát a magyar szépirodalom. Nincsen tétje, állítják, akik közelről figyelik.

Nos, ezekre a vélekedésekre cáfolnak rá a szomszéd országok fiatal betűvetői. Határainkon túl olyan művek születnek, mint a vajdasági Terék Anna lélegzetállító sorai a balkáni háborúk borzalmairól.

Ebbe a vonulatba tartozik Shrek Tímea rövidprózája is. A kárpátaljai ironő egy cigányiskola mindennapjait mondja el nekünk. De a hangsúly nemcsak a megrendítő élményanyagon van. Kemény, kopogó mondatok sora vágja itt mellbe az olvasót. A meztelen valóság, a nagy drámák mögött rejtőző apró észrevételek. A friss, szokatlan nyelvezet.

Nyomor, betegség, alkoholizmus. Öngyilkosságok, magány, tönkrement emberi kapcsolatok. Mégis, a sorok között felvillan a remény. Lakatos Menyhért, a roma irodalom nagy művelője jut eszembe. Félévszázados emlék: egy francia faluban rakjuk a falat. Az ő kezében áll úgy a téglá, mint a toll. Egyszerűen, természetesen.

Valahol itt van Shrek Tímea ereje. Abban, ahogy egymás mellé rakja a szavakat, a történeteket. Egy fiatal ironő próbálgatja a szárnyát. Menyhért örült volna neki.

Az anyaországról, amelynek a nyelvét beszéljük, keveset tudnak ezek a magyarság testéről leszakadt perememberek. Egy-egy félénk utalás legfeljebb: valahol Beregszász közelében egy Kelet-Ukrajnából érkező katonai teherautó áll meg. A katonák leugrál-
nak, egyikük térdre esik, és megcsókolja a földet. „Háborúmentes övezetben van? Vagy itthon?” – kérdezi az elbeszélő. „Ősei földjén?” A válasz lakonikus: „Nem tudom.”

Kárpátalja kis romái helyett a tanítónő, Shrek Tímea kimond valami nagyon fontosat. „Ha tudtam volna, mi lesz veled, soha nem engedlek el” – írja. Hát, igen. Mindezt el kellett mondani. Kárpátalja cigányiskolájában búvópatakként feltörő szép, fájdalmas szavak.

(A vadnyugati origókról...)

A könyveimet én szoktam nemcsak megírni, de összeállítani is. A szerkesztőknek velem könnyű dolguk van.

Most azonban – életemben először – minden megváltozott. Radikálisan. Mert a *Vadnyugati origó* félévszázados klapanciáit nélkülem szedte össze egy pöttöm asszony. Csupa olyan írást, ami csak Nyugaton jelent meg 1958 és 1988 között. Itthon ismeretlenek.

Szegény Györe Bori! Én ráadásul nem tudtam segíteni neki. Öthónapos ún. hiperbárikus kezelésem estem át, Floridában. Hatvan kúrából álló oxigénezés. Még arra sem emlékeztem, hogy miről szólnak az *Origó* írásai.

Most, újra itthon, a Scholar csinos kötetével a kezemben kezdem csak felfedezni ezt az időutazást. Döbbenet, ez a legkevesebb, amit mondhatok. Mert Bori harmonikus novellafüzért állított össze ezekből az – ismétlem – félévszázados, elnyűtt klapanciákból.

A huszonnégy írásból három újabb, egy-egy az elejére és a végére, a harmadik pedig valahol félúton. Számomra talán az utolsó a legfontosabb. Ebben olyan dolgokat sorolok fel, amit ma már nem szoktak bevallani az ötvenhatosok.

A többi? Húsz zsenge. Az írópalánta próbálkozásai tízezer kilométerre az óhazától. Távolság az anyanyelvtől és a bizonyos irodalmi élettől, amire egy huszonéves kezdőnek olyan nagy szüksége lehet.

Beleolvasok, szembesülök, ismerkedem régi önmaggammal. A nagy kiábrándulással Nyugatra kerülésem után. Egy részük itthon is megjelenhetett volna a hatvanas évek elején. Ha itthon maradok – tündököm –, talán ma Szakonyi Karcsinak a hatvanas évek íróit felidéző antológiájában lenne a helyem.

Ám itt vannak a párizsi avantgarde hatását mutató írásaim is. Ezeket legfeljebb a vajdaságiak adták volna ki.

És hát, száműzetéseim színhelyei, egyik a másik után. Párizs, Elzász, és az első – a legelső! – trópusinak képzelt, spanyol betétekkel teletűzdelt karib-tengeri szöveg.

Ebből áll az *Origó*. Ha valakit érdekelne, nem kell végigolvasni ezt az egyébként olvasmányos, háromszáz oldalas kötetet.

(A kubai...)

A *podiatránál* – a lábak orvosánál, remélem, nem teszttem el – nap mint nap tucatnyi öreg ücsörög. Asszonyok, férfiak, párok és magányosak. Itt, az Újvilágban nem szokás gyalogolni. Mégis, a lábak mondják fel elsőnek a szolgálatot. Fehérköpenyes ápolók gyúrnak, kenetik őket, ide csak pihenni járnak az orvosok.

Mégis, van itt, a *poditrián* valami a levegőben. Valami félelmetes. Mert ezek az orvosok – sebészek. Levágják, amputálják a *renitens*, az engedetlen végtagokat. Néha egy-egy csonka öreget is keresztültolgatnak a várakozók között. Valakit a régiek közül, akinek már csak egyetlen árva lába van.

Ez itt, a kontinens déli csücskén, latin világ. Azok, akik – nem tudom másként mondani – ide járnak, a szigetvilág kivetettjei, kubaiak, dominikaiak. Spanyolul kívánnak egymásnak szép, jó napot.

A *counter* fölött, a képernyőn is spanyolul beszélnek. Kuba tartományai: színes filmek peregnek, egyik a másik után, minden reggel ugyanaz. *Matanzas*, *Cienfuegos*, *Pinar del Río*. A páciensek némán, áhitatosan figyelik a fényben fürdő képsorokat. Mindenki azt lesi, mikor kerül sorra a szülőfaluja. A talpalatnyi föld, ahonnan származik.

Amikor Pinar del Río pereg, az öreg pár melletttem minden reggel sírva fakad. Vajon melyikük *pinarenio*? Mindent kettesben csinálnak, együtt hív-

ják be őket a rendelőbe is. Lehet, hogy mind a ketten azok.

A mogoték! Ezek a sziklatömbök azt mutatják, hogy hol volt a felszín valaha. Különös képződmények. Körülöttük kimosta a földet a tenger, talán még a jégkorszak alatt. Ezt majd elmagyarázzák a geológusok: nem hoztam magammal lexikonokat.

Varadero, a tenger. *Camagüey* zsíros legelői. *Pinar*, a valaha világhírű dohány. Ücsörgünk a váróteremben. Tucatnyi öregember. Férfiak, asszonyok. Lessük, mikor kerül sorra az a táj. Az az utcasarok.

Ma egyedül gubbaszt mellettem a kisöreg.

– És ő? – súgom a fülébe.

Tegnap volt a temetése.

Megszorítom a karját:

– És most? – kérdezem.

Nem felel.

– Visszamegy Kubába?

Rám csodálkozik. Nem kubai, magyarázza. Hogy *Pinar*? – Még sosem járt ott.

Látja, hogy nem értem.

– Ő volt – rázza a fejét –, aki ott született. Láthatta: mindennap elmesélte nekem. Minden dülőjét, minden vízfolyását ismerem.

Nem faggatom tovább.

– Én csak – mondja később –, én csak örököltem azt a helyet.

Int, feláll. Őket szólítják. A *poditrián* keresztültolnak egy féllábú öreget.

104. zsoltár